

Günther Haensch (Augsburg)

**Algunes consideracions
sobre la projecció exterior
de la llengua i cultura catalanes**

La projecció exterior d'una llengua i de la seva cultura es pot realitzar de formes diverses:

- per obres de la seva literatura, de la seva música, de les belles arts o de la ciència, essent de més fàcil difusió la música i les belles arts per llur llenguatge universal, mentre que les obres de literatura, de filosofia, etc. exigeixen una traducció o bé el coneixement de la llengua original de les obres per part del lector o oient. Aquí es pot assenyalar que en els últims anys les traduccions d'obres catalanes a l'alemany han augmentat molt;

- per l'ensenyament de la llengua en qüestió a l'estranger, que en el cas del català segurament no s'inicià a gran escala abans del segle XIX o, més aviat, del segle XX;

- pels estudis científics d'estrangers sobre la llengua en qüestió i la seva cultura que, en el cas del català, comencen a tenir importància a partir de la segona meitat del segle XIX;

- per emigrants i, en el cas del català, especialment pels exiliats de la guerra civil i llur activitat cultural;

- pel comerç i la navegació i d'altres relacions econòmiques, com va succeir a l'Edat Mitjana a tota la Mediterrània;

- per esdeveniments polítics i militars: guerres, conquestes, ocupació, annexió, etc.;

- i finalment per una política de difusió cultural sistemàtica que, de totes maneres, és molt recent.

A l'Edat Mitjana va haver-hi - malgrat totes les particularitats regionals - una gran unitat cultural a Europa, la qual tenia com a llengua vehicular essencial el llatí. Sols molt paulatinament guanyen terreny les llengües vulgars (com es

deia llavors) i també molt a poc a poc tenen una irradiació fora de llur domini. Això succeí primer amb la literatura trobadoresca provençal o occitana, la qual va tenir una influència molt forta sobre tota la literatura europea d'aquell temps i dominà, com tots sabem, durant força temps la producció poètica escrita en català.

Amb tot hi havia ja a l'Edat Mitjana una projecció exterior del català gràcies a l'obra de Ramon Llull tal i com ens comenta el Pare Batllori a la seva obra magistral *Vuit segles de cultura catalana a Europa*.¹ No es coneixen tan sols les obres filosòfiques i teològiques del gran mallorquí, escrites en llatí, sinó també les seves obres en català. Així es va traduir el *Llibre de meravelles* a l'italià i el *Llibre de cavalleria* fou a Anglaterra l'obra predilecta dels cavallers del Renaixement. Més important encara va ésser la influència lulliana sobre el pensament europeu. Com ens recorda també el Pare Batllori:

Es notabilíssim l'interès que aquesta escorça del lulisme des-
perta a Itàlia i a Alemanya sobretot a les darreries del segle XV
i en tot el XVII fins a entroncar amb Leibniz, i és més notable
encara que la llista d'aquests lulhistes s'encapçalí a Itàlia amb la
figura desconcertant i inquieta de Giordano Bruno...²

Una altra obra que va tenir una ressonància enorme fora del domini català fou *Tirant lo Blanch*, del qual Cervantes digué que era el millor llibre del món i que per això és del pocs llibres que se salven de la foguera quan a la famosa escena del Quixot es cremen els llibres de cavalleries. Del *Tirant*, que es va editar l'any 1490 a València, en va sortir una traducció castellana el 1511, una italiana el 1538 i més endavant també una traducció francesa. L'any 1984, la traducció anglesa del *Tirant* va tenir un èxit tardiu, extraordinari i inesperat als

¹ Miquel Batllori: *Vuit segles de cultura catalana a Europa*, Barcelona: Editorial Selecta, 21959.

² BATLLORI 1959: 41.

Estats Units on en aquest moment figura entre els llibres més llegits. L'any 1990, per al cinccentenari de la publicació del *Tirant*, ha sortit el primer volum de la traducció alemanya: Joannot Martorell: *Der Roman vom weißen Ritter Tirant lo Blanc*.³

Però poc temps després d'aquell floriment va començar el que tradicionalment s'anomena la «decadència» de la llengua, de la literatura i, en general, de la cultura catalanes. Abans de comentar breument aquella època de retraïment polític, social i espiritual que va durar dos segles i mig, cal recordar l'enorme poder polític, militar i econòmic de la Confederació catalano-aragonesa i el paper del català com a la seva llengua oficial a l'Edat Mitjana. Tot això havia donat a la llengua un gran prestigi fora del seu domini i el català va tenir durant uns segles una vasta ressonància europea, especialment dins el món mediterrani. Així, per exemple, les cartes adreçades als reis i altres sobirans europeus per la Corona d'Aragó es van escriure en català fins al segle XVI. Aquí cal esmentar també la difusió del català amb les conquestes de la Corona d'Aragó en el regne de Nàpols i Sardenya, però també l'activitat dels consolsats marítims catalans de Provença, Itàlia, Grècia, Turquia i Àfrica.

La importància del comerç i de la navegació de catalans, mallorquins i valencians en aquella època és subratllada pel fet que una de les fonts principals del Dret marítim internacional, el *Llibre dels Costums marítims*, anomenat *Consolat de Mar*, estava redactat en català. D'aquella primera època d'esplendor de la cultura catalana daten els Jocs Florals de Barcelona, que van ser instaurats l'any 1393, seguint l'exemple dels Jocs Florals de Tolosa de Llenguadoc establerts l'any 1323. A diferència d'èpoques posteriors, hi havia aleshores també a Castella un gran respecte per la llengua i cultura catalana, i

³ Traduït per Fritz Vogelsgang, Frankfurt am Main: S. Fischer, 1990.

molts escriptors i lexicògrafs de primer rengle es van enorgullir d'escriure, de llegir o almenys d'entendre el català.

Un dels primers diccionaris europeus que té com a llengua de partida una llengua moderna, i com a llengua d'arribada el llatí, va ser el *Liber Elegantiarum*, un vocabulari català-llatí redactat per Joan Esteve cap al 1472 i publicat el 1489 a Venècia, abans, doncs, dels diccionaris d'Antonio Nebrija i dels grans diccionaris francesos i anglesos. El diccionari llatí-castellà de Nebrija va ser aprofitat per a fer-ne una primera versió catalana el 1507 (Gabriel Busa) i una segona el 1522 (Martí Ivarra). El 1502, l'alemany Joan Rosembach, impressor de Heidelberg, havia publicat a Perpinyà el primer vocabulari català-alemany amb el títol *Vocabolari molt profitos per aprendre lo Catalan Alamy y lo Alamy Catalan*. El fet que en un temps en què hi havia molt pocs diccionaris a Europa es publicués un diccionari català-alemany és un testimoniatge de la importància de les relacions comercials entre Catalunya i Alemanya del Sud en aquella època.⁴

Pel que fa a la «decadència», sé que és un tema controvertit. És cert que sempre hi hagué algun tipus de literatura en català i durant els segles XVI i XVII la llengua catalana va continuar essent el mitjà d'expressió oral i escrita de totes les classes, tret de la nobleza. Fins al Decret de Nova Planta va ésser també la llengua de l'administració, dels notaris i dels contractes. Podríem esmentar també el fet que durant la decadència es van publicar diccionaris voluminosos com el *Thesaurus puertilis* d'Onofre Pou (valencià/català-llatí) de 1575, un vocabulari d'agricultura en sis llengües (amb el català), un manual de conversa castellà-francès-català de 1642, els diccio-

⁴ D'aquest diccionari s'acaba de fer una nova edició facsimil: *Vocabulari Català-Alemany de l'any 1502 = Katalanisch-Deutsches Vocabular aus dem Jahre 1502*, Nachdruck der von Pere Barnis besorgten Faksimile-Ausgabe (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1916), hrsg. und mit einem Vorwort versehen von Tübert Dídac Stegmann, Frankfurt am Main: Domus Editoria Europaea, 1991.

naris català-llatí d'Antoni Font del 1637 i el de Pere Torra del 1640, el *Gazophylacium catalano-latinum* de Joan Lacavalleria i d'altres diccionaris del segle XVIII.⁵

Nogensmenys el català ja no tenia el prestigi d'una gran llengua de cultura, era una llengua de portes endins. Boscà escriu la seva poesia en castellà, el gran humanista Lluís Vives les seves obres en llatí. Al segle XVIII, Antoni de Capmany, figura important de la Il·lustració, també se serveix a la seva obra exclusivament del castellà. En un treball meu publicat en un homenatge a Pompeu Fabra, vaig demostrar que durant la decadència la projecció de la llengua i cultura catalanes a Europa fou gairebé nul·la. Fora d'Espanya no se sabia que existia la llengua catalana, i el que és més greu, quan es van codificar i imposar definitivament les grans llengües europees com a llengües de cultura, primer l'italià, després el castellà, el francès, l'anglès i el portuguès i, al segle XVIII, l'alemany, el català estava absent de l'escenari europeu.⁶

Com molt bé ho expressà en Jordi Rubió i Balaguer:

L'esforç per a convertir el català medieval en una llengua moderna no va arribar a la maduresa. Aquest triomf era reservat a un altre moviment generós que ja no es deia Renaixement, sinó Renaixença.⁷

⁵ Vegeu Germà Colon / Amadeu-J. Sobreranas: *Panorama de la lexicografia catalana*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1985 (Biblioteca Universitària; 7), 90-112, i Günther Haensch: «Katalanische Lexikographien», in: *Wörterbücher - Dictionaries - Dictionnaires: ein internationales Handbuch zur Lexikographie - An International Encyclopedia of Lexicography - Enciclopèdie internationale de lexicographie*, ed. per F. J. Hausman / O. Reichmann / H. E. Wiegand / L. Zgusta, Berlin; New York: Walter de Gruyter, 1990, vol. II, 1770-1788.

⁶ Günther Haensch: «Algunes referències a la llengua catalana en autors alemanys entre el 1650 i el 1800», in: *Estudis Romànics 12: estudis de lingüística i de filologia catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra en el centenari de la seva naixença*, I, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1971, 29-34.

⁷ Jordi Rubió i Balaguer: *La cultura catalana del Renaixement a la*

La Renaixença, després de segles d'eclipsi cultural, es pot considerar com una espècie de miracle.

El romanticisme europeu, sobretot l'alemany que s'entusiasmava per les coses del poble, per l'Edat Mitjana, pel folklore, va donar un impuls decisiu al renaixement lingüístic i cultural de grups ètnics o minories que s'havien considerat fins aleshores com a inferiors, malgrat la seva tradició literària, folklòrica i cultural, simplement perquè el seu vehicle no era cap llengua oficial o universal de comunicació. Això va passar amb l'occità, amb el retoromànic dels Alps, amb l'irlandès, amb una sèrie de llengües eslavès i, a Espanya, amb el català, el basc i el gallec. Una renaixença lingüística i cultural, admirada de tota l'Europa culta d'aquell temps, es va iniciar a Catalunya i a les altres terres de parla catalana. Així, amb la Renaixença de les lletres catalanes, a poc a poc, la llengua recobrava importància després de tres segles d'una situació difícil. Un silenci i un sentiment col·lectiu en forma de regionalisme, nacionalisme, autonomisme o separatisme, segons les diferents orientacions polítiques i socials, però també econòmiques, guanyava cada vegada més de terreny. L'evolució des del començament de la Renaixença fins a la guerra civil amb els seus alts i baixos per a la cultura catalana és prou coneguda.

Quina projecció exterior va tenir la Renaixença a Europa i a Amèrica? Aquest és un tema poc investigat i caldria llegir milers de pàgines de diaris, revistes i enciclopèdies de l'època per a poder anar seguint el progrés de la informació sobre la llengua i cultura catalanes d'aquella època en aquells països. Un símptoma infalible de l'interès creixent pel món català són els treballs dels estudiosos estrangers. Recordem que el primer filòleg que va considerar el català com una llengua independent, i no pas com un dialecte, fou Friedrich Diez, el fundador de la filologia romànica. Diez afirma a la segona edició de

la seva *Grammatik der romanischen Sprachen* (1856) que la llengua catalana no és precisament un dialecte del provençal, sinó una llengua independent que té un parentiu estret amb el provençal.⁸

Al 1856, aquella opinió era molt revolucionària perquè per a molts castellans, el català era «un dialecto muy feo» i fins i tot dos altres grans filòlegs, l'espanyol Menéndez Pidal i l'alemany Meyer-Lübke, no van admetre fins molt més tard, el primer l'any 1925 i el segon encara més tard, que el català era una llengua independent i no pas un dialecte.

Per a exemplificar l'interès que hi havia per la llengua i cultura catalanes a l'estranger durant el segle XIX, em referiré especialment a la ressonància que tingueren les seves manifestacions a Alemanya, en primer lloc, perquè en aquell país l'interès pel català, la seva literatura i la seva cultura, estimulat per la idea goethiana de la «Weltliteratur» i pel floriment de la filologia romànica, fou particularment gran, i en segon lloc, perquè la projecció de la cultura catalana a Alemanya és més coneguda que als altres països on sens dubte també existia. Al 1886 Eberhard Vogel va publicar els seus *Neucatalanische Studien*. Morel-Fatio redactà l'any 1888 el capítol «Das Katalanische» del *Grundriss der romanischen Philologie* de Gröber. Un romanista alemany autodidacta, Johannes Fastenrath, va publicar l'any 1890 una antologia bilingüe de poesia catalana (*Catalanische Troubadoure der Gegenwart, verdeutsch und mit einer Übersicht der catalanischen Literatur*, Leipzig 1890). L'any 1897 va sortir una traducció alemanya de *L'Atlàntida* de Jacint Verdaguer feta per Clara Commer (Freiburg i. Br. 1897). Entre 1900 i 1914 hi ha treballs filològics importants de Martin Niepage, Heinrich Morf, Karl Salow, Leo Spitzer, Rainer Marx, Wilhelm Meyer-Lübke i sobretot de Bernhard Schädell,⁹ el qual va exercir una influència decisiva

⁸ Friedrich Diez: *Grammatik der romanischen Sprachen*, Bonn: Eduard Weber, 31869, 93.

⁹ Vegeu Carme Eberenz-Greoles: «Bernhard Schädell i els Països

sobre el desenvolupament ulterior de la filologia catalana que abans ja contava amb representants notables com Antoni Rubió i Lluch, Aguiló, Milà i Fontanals i Balari i Jovany. Schädel va assessorar Mossèn Alcover en la seva activitat lexicogràfica (dedicada a l'elaboració del *Diccionari català-valencià-balear*), i va intervenir activament al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana que se celebrà l'any 1906 a Barcelona, proposà l'elaboració d'un atlas lingüístic català i animà Mossèn Alcover a fer tres viatges a Alemanya, Suïssa i França per a completar la seva formació. Schädel va animar també tres joves filòlegs catalans a estudiar a Alemanya: Pere Barnils, Mossèn Antoni Griera i Manuel de Montoliu. Un altre filòleg català, Ramon Aramon i Serra, va estudiar a les universitats de Berlin i Leipzig.

Paral·lelament als estudis filològics, l'escola d'història medieval de Heinrich Finke (1855-1938) va estudiar la història dels països de la Confederació catalano-aragonesa i donà un gran impuls a les investigacions realitzades a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La seva obra fou continuada pels seus deixebles Johannes Vincke i Paul Kehr. Adolf Schulten, arqueòleg i historiador alemany, estava molt lligat a l'escola catalana d'arqueologia de Pere Bosch i Gimpera.

La tradició dels estudis filològics del català a Alemanya continuaren entre les dues guerres mundials amb savis il·lustres com Wilhelm Giese, Gerhard Rohlf, Karl Vossler¹⁰ (el qual va fer traduccions magistrals d'autors catalans), Fritz Krüger, el fundador de la famosa escola de Hamburg; Rudolf Grossmann, Heinrich Kuen, qui va institucionalitzar l'ensenyament del català a la seva universitat d'Erlangen l'any 1938.¹¹ Com

Catalans», in: *Zeitschrift für Katalanistik* 3 (1990), 137-166.

¹⁰ Vegu Carles-Jordi Guardiola / Artur Quintana: «El Carteg Karl Vossler / Carles Ribas», in: *Zeitschrift für Katalanistik* 3 (1990), 167-212.

¹¹ Vegu Volker Glab: «Nachruf auf Heinrich Kuen», in: *ZfK* 3 (1990),

ens va recordar el professor Hösle en la seva ponència dedicada a la memòria d'Antoni Pous,¹² entre la guerra civil espanyola i els anys 50 a Alemanya es va produir un buit quant als estudis de literatura i cultura catalanes degut a la col·laboració entre el règim franquista i el nazi d'Alemanya, però això no va afectar la continuïtat dels estudis lingüístics sobre el català. Després de la segona guerra mundial es dedicaren als estudis catalans entre d'altres: Heinrich Bihler; Rudolf Brummer, especialment als estudis lultians; Johannes Hösle a la literatura catalana; Jens Lüdtke, autor d'un manual d'introducció al català; Brigitte Schlieben-Lange a treballs sociolingüístics; Tilbert Didac Stegmann a temes literaris i culturals i Günther Haensch a la dialectologia i la lexicografia. Avui hi ha una nova generació de filòlegs que es dediquen amb entusiasme i amb excel·lents resultats als estudis lingüístics i literaris del català.

Aquí cal esmentar també que un dels primers diccionaris bilingües moderns dedicats a una llengua romànica «minoritària» fou el diccionari català-alemany d'Eberhard Vogel de l'any 1911, seguit del diccionari alemany-català l'any 1916.

Poc a poc l'ensenyament del català s'introduí a les universitats alemanyes. L'any 1988 ja es podia estudiar català a 26 universitats alemanyes, és a dir, a la meitat de totes elles. El nombre de les universitats alemanyes on es pot estudiar català està augmentant. Sobre la situació de l'ensenyament del català a les universitats dels altres països n'informa l'útil opuscle *Presència catalana en el món* de Xavier Tudela (Barcelona: Centre UNESCO de Catalunya; Fundació Jaume Bofill, 1990).¹³ Evidentment, l'ensenyament del català és la forma

296-298.

¹² Vegu l'article anterior.

¹³ I, a més, amb llistes corregides: Josep-Maria Puigjaner: *Katalonien kennenlernen*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1991, 341-349; *Die Katalanischen Länder in Spanien*, ed. Ferran Ferrando Melià,

més eficient de projecció exterior, perquè permet d'una banda l'accés directe a les manifestacions de la cultura que exigeixen el coneixement de la llengua i, d'altra banda permet la formació de traductors que poden fer conèixer la cultura catalana, especialment la literatura, en altres llengües. En els darrers anys, les traduccions d'obres literàries catalanes a altres llengües han augmentat considerablement, de tal manera que s'hauria de dedicar una conferència únicament a aquesta temàtica. Recordem aquí sols de passada l'impacte del llibre català a la Fira Internacional del Llibre de Frankfurt a la tardor de l'any 1991.

Passant a un altre domini, hem de recordar que el drama *Terra baixa* d'Àngel Guimerà (1897) fou musicat pel compositor belga Fernand le Borne i estrenat a París el 1907 sota el títol *La Catalane*. Més sort que aquesta va tenir una altra versió de l'obra titulada *Tiefland* d'Eugène d'Albert amb lletra de Rudolf Lothar, estrenada el 1903 a Praga i que va aconseguir un èxit enorme.¹⁴

Després de tots els esforços d'escriptors i poetes, filòlegs i historiadors de la Renaixença etc., durant tot el segle XIX, el ja esmentat «Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana» que es va celebrar l'any 1906 a Barcelona, amb participació d'estudiosos castellans, alemanys, francesos, fou una mena de consagració internacional del nou paper de la llengua i cultura catalanes. En Schädell, que també va participar-hi, resumeix la importància del Congrés amb aquestes paraules:

Es un espectáculo grandioso y único, per nosaltres estrangers qu'observam imparcialment y de lluny el desplegament cultural

Conxi Martínez Espinosa, Axel Schönberger, in: *Hispanorama* 57 (März 1991), 7-67, 63-67.

¹⁴ Vegeu Maria Lourdes Möller-Soler: «Caciquisme i color local a 'Terra baixa' d'Àngel Guimerà i a 'Tiefland' de Rudolph Lothar i d'Eugen d'Albert», in: *Zeitschrift für Katalanistik* 1 (1988), 132-149.

de la península ibèrica, el veure com a n-aqueixa avansadíssima part d'Espanya, especialment en la regió central de Catalunya y en les Balears, se fa un progrés de cultura prudent y estable, la base apreciabilíssima del qual, ademés de la creixent cultura material de Catalunya, es l'incomparable amor del poble català a la seua llengua materna. El primer Congrés de la llengua catalana, un Congrés qu'en la seua idiosincrasia sols se troba dins la vida intel·lectual dels pobles d'avuy, y l'entusiasme dels que hi prenen part es la prova més clara y més acorçada d'aquella amor admirabilíssima del poble català a la seua llengua.¹⁵

Sembla que els alts i baixos de la trajectòria de la llengua i cultura catalanes amb un període de restriccions sota la Dictadura de Primo de Rivera, després amb un nou període de floriment durant la Segona República (1931-1939) han influït molt poc en la continuïtat de la projecció exterior de la cultura catalana al món. Les activitats dels exiliats catalans de la guerra civil, molts d'ells catedràtics i intel·lectuals, han contribuït força a fer conèixer la cultura catalana, especialment a Amèrica i a França. Els Jocs Florals que se celebraren a l'estranger sota el règim franquista van contribuir també a mantenir viva la flama de la cultura catalana i durant el mateix període - malgrat les restriccions i persecucions de la llengua i cultura catalanes a Espanya - l'interès pel català, per exemple per part dels mitjans de comunicació, i la dedicació als estudis de la llengua i cultura catalanes, més aviat van augmentant. Aquí voldria esmentar com a exemple un llarg article de Fritz René Allemann: «Der feine Mann spricht Katalanisch: eine Minderheit mit Sozialprestige» («L'home fi parla català: una minoria amb prestigi social») publicat a la revista *Christ und Welt* l'any 1969 (36) que va tenir una ressonància important i obrí els ulls a molta gent sobre la situació a Catalunya. Es molt eloqüent el subtítol d'aquell article: «Politically sense

¹⁵ *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana* 1906, Barcelona: Joaquim Hortor, 1908, 415.

poder, econòmicament més moderna i més activa que el nucli del país, Catalunya procura mantenir el seu caràcter peculiar contra la pressió de Madrid». Em sembla que aquesta continuïtat de l'interès pel català per part d'organitzacions internacionals com la UNESCO, d'estudiosos estrangers i de la premsa, ràdio i televisió internacionals va reforçar des de fora la posició del català a Espanya i, fins i tot, va convèncer als escèptics i irresoluts de la necessitat de lluitar per la llengua catalana i la identitat nacional. La importància de l'ajut estranger per a la projecció exterior del català durant els anys de recessió i de la lenta recuperació entre 1939 i 1975 és un altre capítol de la història que queda per escriure.

Després del 1975, la situació de la llengua i cultura catalanes canvia totalment.

És ben cert que una modesta «petita» renaixença, una recuperació parcial del català i de la seva cultura s'havia realitzat ja amb una intensitat creixent sota el règim franquista i malgrat el règim franquista, però sols el pas d'aquell règim a la monarquia democràtica va obrir el camí a una autèntica recuperació de la llengua i cultura catalanes. Una vegada restablerta la Generalitat de Catalunya, les seves institucions es van dedicar no tan sols a la normalització lingüística i la recuperació social a casa, sinó que també van iniciar una política de projecció exterior molt dinàmica que ja ha donat els seus fruits. L'Institut d'Estudis Catalans (fundat l'any 1907) que havia participat sempre en activitats internacionals, va continuar treballant en aquest sentit: col·laboració amb organismes internacionals, participació en congressos, col·loquis, etc.

D'ençà de les primeres eleccions per a la nova Generalitat, el seu President Jordi Pujol ha fet nombrosos viatges per a establir contactes amb d'altres països i regions i desenvolupar no tan sols les relacions econòmiques, sinó també les culturals. Va viatjar per exemple al Japó, a França, a Alemanya, a Iugoslàvia i a molts altres països. La Generalitat de Catalunya i d'altres organismes catalans contribueixen molt a la informa-

ció sobre Catalunya i a la difusió de la seva cultura a l'estranger mitjançant diverses publicacions com ara les *Notícies de la Generalitat*, la *Revista de Catalunya*, el *Bulletí del Llibre en català*, la revista *Catalonia*, la publicació *Catalan Writing*, etc... i amb la donació de video-cassettes amb informació sobre la vida catalana, publicació de llibres, ensenyament, etc. Cap altre país fa obsequis d'aquesta mena amb tanta generositat. Aquí cal esmentar també les exposicions d'art i fotografia i les gires d'orquestres, cors i grups de teatre que s'organitzen regularment a molts països com a actes específicament catalans. No hi ha gairebé cap aspecte de la cultura que no sigui conreat per la política de difusió cultural de la Generalitat a l'estranger. Aquí voldria referir-me especialment a les borses d'estudis per a estrangers que són ofertes molt generosament per la Generalitat, per l'Institut d'Estudis Catalans i d'altres institucions. Els últims anys vaig rebre, per als meus estudiants de filologia romànica a Augsburg, més borses d'estudis per part d'entitats catalanes que del Govern espanyol (en alguns casos tres vegades més). Aquí cal esmentar també els premis d'investigació que l'Institut d'Estudis Catalans adjudica a científics estrangers. Les beques i els premis són un estímul importantíssim per a motivar els estudiants i joves professors d'altres països a dedicar-se a la llengua i cultura catalanes.

Un paper important han jugat sempre, pel que fa a la difusió de la cultura, les societats biculturals com la *Anglo-Catalan Society*, una de les més antigues, la *North American Catalan Society*, la *Deutsch-Katalanische Gesellschaft* i moltes altres més. Des del mes d'abril de 1988, funciona, gràcies a la iniciativa del Prof. Tilbert Dídac Stegmann i l'ajut generós de la Generalitat, una *Oficina Catalana* a Alemanya (Frankfurt am Main) que té com a tasca primordial la difusió de la llengua i cultura catalanes a Alemanya i la promoció dels intercanvis culturals de persones i materials. La Biblioteca Catalana de Frankfurt disposa avui d'uns 18.000 volums en català i és,

per tant, la biblioteca més gran d'aquesta categoria fora del domini català.

Important fou també la ressonància de les Setmanes i Jornades Catalanes dutes a terme a Alemanya en els últims anys. Des de 1988 es publica a Frankfurt la important *Zeitschrift für Katalanistik - Revista d'Estudis Catalans* que és una publicació d'alt nivell. La llista de tesis doctorals i tesines sobre temes catalans que s'han iniciat o ja estan aprovades o publicades a les universitats de parla alemanya és llarguíssima. Entre 1975 i 1990 foren 106. Entre aquests treballs voldria destacar especialment la tesi d'oposició a càtedra de Horst Hina sobre un tema fonamental: *Kastilien und Katalonien in der Kulturdiskussion 1714-1939*. Aquesta tesi es va traduir al castellà i es publicà a Barcelona sota el títol *Castilla y Cataluña en el debate cultural 1714-1939* i rebé el Premi Nicolau d'Olwer de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquí s'ha de comentar també que a Alemanya el català s'ensenya no solament a les universitats, sinó també a una sèrie de «Volkshochschulen» (universitats populars). Com tothom recordarà, el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana es va dur a terme 80 anys després del primer, és a dir, l'any 1986. Quant al tema que ens interessa, voldríem subratllar que uns 130 professors estrangers de tot el món van pronunciar en 130 punts diferents del domini lingüístic conferències el mateix vespre sobre llengua i cultura catalanes.

En el camp de la cooperació internacional hem d'esmentar especialment les activitats del centre de terminologia *Termcat* que treballa amb les tècniques més modernes i està integrat a la xarxa internacional de terminologia *Terminet*. En les visites que vaig fer a Termcat, vaig quedar molt impressionat, perquè aquest centre té emmagatzemats en els seus ordenadors milers i aviat milions de termes tècnics no sols en català, sinó també, en molts casos, en castellà, francès, anglès, italià i alemany. En tot l'immens domini lingüístic del castellà a Europa i Amè-

rica amb més de 300 milions de castellanoparlants no existeix res de comparable.

Les activitats dutes a terme en el marc d'una política de difusió cultural internacional del català són tantes que és gairebé impossible esmentar-les totes.

Per a completar aquest panorama de projecció cultural, forçosament molt incomplet, enumerarem sols unes quantes activitats de l'any 1990.

- El 1990 va tenir lloc a Barcelona sota la presidència del Sr. Jordi Pujol, la Tercera Trobada de la Comissió Internacional de la Cultura Catalana.
- El maig d'aquest any es va dur a terme el VI Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica.
- El mes de juny va tenir lloc el VIII Col·loqui Germano-català a la Universitat de Heidelberg.
- El mes de setembre es va celebrar a Berlín el primer Col·loqui conjunt dels Catalanistes i Lusitanistes alemanys.
- L'any 1990 també es va crear el *Certificar Internacional de Català* (CIC) destinat a les persones que estudien aquesta llengua a l'exterior i que desitgen obtenir una acreditació de la Generalitat de Catalunya dels coneixements adquirits.
- També l'any 1990 es va dur a Anglaterra l'exposició «800 anys de literatura catalana» per part de la Institució de les Lletres Catalanes.
- Del 18 al 20 d'octubre es van celebrar a Barcelona les IV Jornades d'Estudis Catalano-Americans.

En aquest rengle d'activitats cal afegir les de les societats biculturals i les dels Casals Catalans i Centres Catalans dispersats per tot el món.

Fóra molt important crear lectorats integrals de català (i no lectorats mig catalans i mig castellans) a les universitats

estrangeres per tal d'assegurar la continuïtat de l'ensenyament de la llengua i cultura catalanes.

Pel que fa a la projecció internacional de la llengua i cultura catalanes, els catalans poden estar ben tranquils: la política de difusió de llur llengua i cultura no ha estat mai tan intensa, tan encertada i tan eficient com en aquest moment.

Personalment sempre he pensat que el català ocupa un lloc especial, una posició privilegiada entre les llengües de minoria a Europa. Poques d'elles tenen tanta vitalitat i poden enorgullir-se de la solidaritat de la majoria de la població, i cap altra llengua de minoria té la plenitud cultural i la projecció internacional del català. Per a adonar-nos d'això només cal que pensem en el cas de la seva llengua veïna del Migdia de França, l'occità o provençal, que sempre he citat com a exemple.

Com constata molt encertadament Pierre Vilar a la seva obra magistral *Catalunya dins l'Espanya moderna*:

El valor d'una llengua, com a fet històric, és el seu ús social.
I és aquí que la història del català, oposada a la del provençal, permet les reflexions més instructives. Literàriament hom hauria pogut creure el renaixement del provençal tan brillant com el del català.¹⁶

Aquí voldria recordar de passada que el poema «Mireio» de Frederic Mistral fou traduït al francès i el va presentar a París el gran poeta Alphonse de Lamartine. Pierre Vilar segueix:

Però l'excelsional personalitat de Mistral ha fracassat en l'esforç per a associar la massa al seu moviment, mentre que els intel·lectuals catalans sense cap de fila tan prestigiós (es refereix al segle XIX), han estat prou nombrosos i han forjat unes armes

prou eficients per a mantenir o restituir l'ús de llur llengua en tots els medis, i finalment imposar-ne l'ús públic.¹⁷

No he pogut tractar en aquest panorama tots els aspectes de la projecció internacional de la llengua i cultura catalanes i us prego d'excusar els buits i les omissions. He esmentat especialment - com a exemples - activitats relacionades amb el meu país, Alemanya,¹⁸ sense oblidar que avui n'hi ha a tot arreu del món. Una llengua consolidada a l'interior i amb una projecció internacional tan intensa com el català pot mirar cap al futur amb confiança.

¹⁶ VILAR 1964: 84.

¹⁸ Sobre les relacions entre Catalunya i Alemanya en el passat i en el present, vegeu: Dietrich Briesemeister: «Katalonien und Deutschland: ein Überblick über kulturelle Wechselbeziehungen», in: *Zeitschrift für Katalanistik* 1 (1988), 11-35.